

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції
(29 квітня 2020 року)

ОДЕСА
2020

УДК 343.98:343.95
К82

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

Криміналістичні та психологічні аспекти досудового роз-
слідування: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса,
29 квітня 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. 214 с.

УДК 343.98:343.95

© ОДУВС, 2020

ПЕРЕЖИВАННЯ ПРОВИНИ НЕПОВНОЛІТНІМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВУ

Ростомова Л. М.,

*к. психол. н, доцент, доцент кафедри
мовної підготовки ОДУВС*

Актуальність теми дослідження обумовлена високим рівнем злочинності неповнолітніх в Україні та недостатньою ефективністю її профілактики. Для усунення такого стану справ необхідно посилювати профілактичну складову боротьби зі злочинністю дітей, відшукувати ефективні засоби усунення порушень в їх морально-психологічному розвитку і запобігання рецидиву.

Аналіз робіт по психології переживання провини свідчить, що в зарубіжній психології цей напрям активно розвивався останні п'ятдесят років (К. Barret, R. Baumeister, M. Berkowitz, J. Bybee, N. Eisenberg, T. Ferguson, M. Hoffman, M. Lewis, M. Mosher, J. Tangney). Однак існують труднощі щодо застосування результатів цих досліджень. Соціальне як по суті, так і за походженням, переживання провини значним чином залежить від ментальності громадян, ставлення до порушників в суспільстві, рефлексії ними наслідків своїх дій для постраждалих, або егоїстичної концентрації на власних інтересах.

Зміст і інтенсивність переживань неповнолітніми провини за дії, що суперечать моральним і правовим нормам були досліджені за допомогою авторського опитувальника, а також тесту колірних виборів М. Люшера в модифікації Е. Ф. Бажина і О. М. Еткинда, методика рефлексивного аналізу вчинків неповнолітніх (як елемент підготовки до участі в «колі примирення»), розроблене автором стандартизоване інтерв'ю «Хто винен?», Окремі процедури рефлексивного тренінгу особистісного зростання.

На підставі аналізу теорій детермінації правомірної і девіантної поведінки неповнолітніх, ролі ставлення до себе («Я-концепції») в регуляції поведінки, з'ясовано провідне значення переживання неповнолітніми почуття провини для формування прагнення виправити завдану шкоду і

виправитися, для усвідомлення власної відповідальності за конкретні протиправні дії і життя в цілому. Переживання провини тісно пов'язане з рівнем самосвідомості (самооцінка, змістом «Я-концепції»), відчуттям власної ідентичності, людської гідності, захищеності і приналежності до суспільства, відсутності страху відторгнення і покарання, які тісно пов'язані з почуттям сорому, докорами сумління, які можуть бути невротичними і компенсуватися дією механізмів психологічного захисту.

Експериментально виявлено статистично достовірні відмінності "Я-концепції" представників основної та контрольної групи. Самохарактеристиках представника основної групи містить негативні оціночні судження, що вказує на низьку самооцінку, одночасно самохарактеристика представника контрольної групи – переважно нейтрально-описова. В профілі провідних тенденцій взаємодії з оточуючими у представників основної групи превалюють агресивно-домінантний стиль взаємин: не прийняття позиції покірного ості і залежності, агресивність і підозрілість, неохочість проявів альтруїзму. Коефіцієнти домінування і дружельюбності неповнолітніх основної та контрольної групи, по тесту Лірі, відрізняються на рівні достовірності $> 0,05\%$.

Загальний рівень самоповаги представників основної групи низький, вони «живуть в світі» внутрішніх і міжособистісних конфліктів. У той же час вони надмірно впевнені в собі, що свідчить про брак самокритичності. Високий рівень внутрішньої конфліктності парадоксально з'єднаний з низьким рівнем самозвинувачення. У неповнолітніх, схильних до правопорушень, переживання провини мало виражене і корелює з такими особливостями, як висока і неадекватна самооцінка, екстраверсія, низька сензитивність і емпатійність, тенденція до домінантно-незалежних відносин, конфлікт з матір'ю. В їх загальному профілі провідних механізмів психологічного захисту домінують механізми витіснення, регресії і проекції.

Проаналізовано можливості застосування методики рефреймінг для індивідуальної і групової профілактичної роботи з неповнолітніми, в тому числі для спонукання неповнолітніх правопорушників до переосмислення своїх вчинків і усвідомлення їх негативних наслідків одночасно з показом переваг участі в соціально-позитивної діяльності.

Залежно від того, наскільки неповнолітній довіряє ініціатору профілактичної роботи, для обробки можна застосувати три різних формату взаємодії: 1) конфіденційний – один на один; 2) псевдо-груповий (в присутності інших неповнолітніх, аж до участі в повномасштабному «колі примирення»); 3) груповий тренінг (рефлексивний – за змістом і особистісного зростання – по цілі), який є не тільки ретроспективним (відтворює події минулого), але і конструктивним, спрямованим на моделювання

сьогодення і майбутнього. Перша форма заснована на здатності неповнолітнього скористатися допомогою іншої людини при аналізі своїх вчинків і переживань. Для цього потрібні довіра, авторитет, прагнення бути чесним перед собою. Дві інші форми роботи використовують ресурси груповий зони найближчого розвитку. Всі ці форми можуть застосовуватися послідовно або окремо і незалежно один від одного.

У профілактиці правопорушень неповнолітніх провідне місце має надаватися загальній профілактики, спрямованої на усунення передумов виникнення відхилень у розвитку особистості дитини, який ще не став на шлях пре надходжень. Структурно-функціональний аналіз профілактичної діяльності, її особливостей щодо об'єктів впливу, рівнів, форм і методів здійснення, дозволив уточнити кваліфікаційні вимоги до фахівців з профілактичної діяльності.

Література

1. Ростомова Л. Н. Особливості переживання провини неповнолітніми, які схильні до правопорушень: автореф. дис ... канд. психол. наук / Л. М. Ростомова. К.: Б. в., 2010 . 17 с. / на укр. яз.
2. Кучманіч І. М. Почуття ненависті як об'єкт психологічного аналізу
3. [Електронний ресурс] / І. М. Кучманіч, С. В. Селіванова // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.
4. Психологічні науки. Том 2. Випуск 10(91). 2013. С. 182-185.

Папінян В. В.	
ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ СЛІДЧИМ.....	171
Пасько О. М.	
ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	174
Питомець А. В.	
ПСИХОЛОГІЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ В ЯКОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО.....	177
Пономаренко Р. Д.	
ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ МІМІКИ ТА ЖЕСТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ.....	180
Прудка Л. М.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО ЧИ ОБВИНУВАЧЕНОГО.....	184
Ростомова Л. М.	
ПЕРЕЖИВАННЯ ПРОВИНИ НЕПОВНОЛІТНІМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВУ....	187
Савицька Т. О.	
ДЕЯКІ МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ.....	189
Савчук І.	
ФАКТОРИ СТРЕСУ ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОРГАНІЗМ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	192
Середницька І. А.	
ЧИННИКИ ДИТЯЧОГО БРОДЯЖНИЦТВА: ПСИХОЛОГО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	195
Трусило Є.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	198
Цапущел І. М.	
ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	201
Швець М. О.	
ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВАЖЛИВОСТІ ЗНАНЬ З ПСИХОЛОГІЇ ПІД ЧАС ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ОСІБ.....	204